

OKUL ÖNCESİNDE ANNE BABANIN OYUNCAK SEÇİMİ

Öğr. Gör. Tosun YALÇINKAYA*

Anne-babalar çocuklarına oyuncak seçerken pahalı, gösterişli ve çok karmaşık oyuncakları almak için adeta birbirleriyle yansılar. Böylece bir oyuncak etrafına çeşitli renklerde ışıklar saçan, kendi kendine yürüyüp konuşabilen bir robot, araba ya da uzay kahramanı olabilir. Oyunağın görünüşte çocukları eğlendiren çok güzel imkanları vardır. Çocuk, oyuncuğıyla ilk zamanlar güzelce oynar. Oyunağın kendi kendine yaptığı bütün aktiviteler izler. Ama oyuncak çocuğun yeni oyunlar geliştirmesine ve yaratıcılığına pek fazla imkan vermemektedir. Onu basit bir tekerlekli araba gibi bir yerden bir yere yürütemez veya çocuksu heyecanının verdiği enerji ile onu basit bir top veya kumaş sayısı gibi fırlatamaz. Çünkü oyuncak pahalı ve bir çocuk için çok fazla mekanik ve elektrik aksama sahiptir. Çocuk, oyuncaktan bir süre sonra sıkılarak bir kenara atacaktır. Anne-baba böyle durumlarda çocukların suçlamaktadırlar. Onca para verilip lüks mağazadan alınan böyle değerli bir oyuncuğı çocuk nasıl olup da oynanamamaktadır. Çocuklarına "Sen oyun oynamaktan da oyuncaktan da anlamıyorsun. Oyuncak senin neyine.. " diye çocuklarını azarlarlar. Halbuki çocuk için basit olan, oyun içinde yeni oyunları keşfedebilme imkanı sağlayan basit bir oyuncak gösterişli ve pahalı bir oyuncuğın yerini alabilir.

• Bu nedenle; çocukların gerçekten oynayabilecekleri basit oyuncaklara ihtiyaçları vardır. Onlar bir şeylerle uğraşmaktan ve kafalarındaki fikirleri yaratmaktan hoşlanırlar. En heyecan verici oyuncak ise basit ve doğal olanıdır. Kum, su, kil, çam kozalakları, boş kutular, makaralar hatta evdeki terlikler, mutfak eşyaları, yastıklar çocuklar tarafından ilgi çekici oyuncaklar gibi oynanabilmektedirler. Evdeki artık materyalleri atmayıp çocuklar için yararlı ve tehlikesiz olanları saklanmalıdır. (Bitmiş deodorant kutuları içinde basınçlı gazlar olması nedeniyle patlayabilirler.) (Razon, 1984, s.56).

• Oyuncak diğer insanlarla birlikte bir şeyler yapabilme olanağı sağlamalıdır. Birkaç kişiyle birlikte oynanan basit kurallı oyunlar, şans oyunları, kuklalar, resim ve el işi faaliyetleri çocukların sosyalleşme ve kurallara uyması için geliştirici unsurlardır,

• Kız ve erkek çocukları için ayrı oyuncaklar konusu yumuşatılmalıdır. Çünkü erkeklerin bebeklerle, kızların da arabalarla oynaması iler ki yaşamlarında ev hayatında birçok şeyi beraber yapmaları ve paylaşmaları için birer ön alıştırmadır (Arrold, 1979, s.,80).

• Oyuncak bilinçli olarak seçilmelidir. Bunu ancak çocuğı iyi tanıyan nelerden hoşlandığımlı bilen eğitimli biri yapabilir,

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü

- Oyuncak çocuğun kaslarını uyum içinde çalıştırmasına ve hareket özgürlüğünü kazanmasına katkıda bulunmalıdır. Özellikle büyük şehir çocukları, doğadan uzak yetiştiklerinden fiziksel enerjilerini yeterince atamamaktadırlar. Top, ip, bisiklet, paten, kay-kay gibi oyuncaklar tehlikesiz alanlarda kullanıldıklarında yararlı araçlardır.
- Oyuncak çocuğun tek basma ya da arkadaşıyla başa çıkabileceği yapıda olmalıdır. Karmaşık, çok kurallı ve büyüklerin yardımını gerektiren oyuncakların hoşuna gitmez.
- Oyuncak merak uyandırmak, çocuğun çevresini tanımaya yardımcı olmalıdır.
- Oyuncak alırken çocuğun halen sahip olduğu oyuncakları da göz önünde bulundurmalıdır. Çocukların gerek gurup, gerek tek başına ve gerekse hareketli oyunlar oynamaya ihtiyaçları olduğundan bu nitelikteki oyuncaklar tercih edilmelidir.
- Alışverişe çıkmadan önce eğer yeni oyuncak almayacaksa evde anne-baba beraber karar vermelidir. Dışarıda çocuğunuzun veya sizin çok beğendiğiniz bir oyuncak evde aynı etkiyi göstermeyebilir.
- Çocuklar yeni oyuncaklardan hoşlandıkları kadar evdeki mevcut oyuncaklara yeni parçalar eklemeyi severler. Örneğin; Legolarına eklenecek yeni parçalar yeni oyunları da beraberinde getirir.
- Sırf reklamı yapıyor diye oyuncak (seti) alınmamalıdır. Bu tür oyuncakların etki süreleri azdır.
- Oyuncak çocuğun özgürce oynamasını sağlamanın ötesinde gözlem, deneyim keşfetme isteğini uyarmalı, sosyal ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmalıdır (Oktay, 1988, s.10).
- Çoğu anne-babalar şiddet unsuru nedeniyle savaş oyuncaklarını kınamaktadırlar. Tabancalar, uzaktan kumandalı tanklar, ışıklı ve sesli tüfekler, silaha dönüşen robotlar savaşın niteliği hakkında yanlış izlenimler yaratmaktadır. Bu tür oyuncaklar çocuklara oluşturabilecekleri tehlikelerinden dolayı uygun açıklamalarla sunulmalı ve özendirilmemelidir. Savaş veya bir kavga sırasında silahların canlılara verdikleri zararlar oyunlarla ve oyuncakların yardımıyla anlatılmalıdır.
- Seçilen bir oyuncak, çocuğu oyuna özendiriyorsa ve oyun içindeki dikkat süresini arttırabiliyorsa iyi oyuncaktır.
- Bir çocuğun hoşlandığı bir oyuncuğu diğeri istemeyebilir veya farklı şekilde kullanabilir. Çocuklar oynarken istemedikçe oyunlarına karışmamalı, mutlaka doğruyu göstermek için oyunları bozulmamalıdır.
- Çocuğun dikkat süresi tükenmeden bir sonraki oyun materyali hazırlanabilir. 4 yaşındaki bir çocuk 20 dakika süreyle oynayabiliyorsa, 15 dakikalık bir sürelik bir dinleme ile yeni oyunu için hazırlanmalıdır. Çocuk, oyunu esnasında bunu

anne-babanın çocuğu baştan savması için bir bahane görmedikçe daha ilgili olacaktır.

" Kız çocuklarının günümüzdeki kahramanları olan çeşitli kıyafetleri ve aksesuarlarıyla bebekler bir yetişkin yaşantısını ülkemiz imkanlarına göre çok fantezik biçimde göstermektedirler.

- Erkek çocukların hayalleri daha çok medya kahramanlarıdır. Bu modeller çok fazla şiddet unsuru taşıdıkları için eğitsel niteliklerden yoksundur,
- Oyuncağın sayısından çok niteliğine önem verilmelidir.
- Çocuğun yaşma göre oyuncaklar alınmalıdır. 7 yaşındaki bir çocuk için güvenli olan oyuncak 3 yaş için tehlikeli olabilir.
- Üzerinde sırf eğitici yazıyor diye oyuncak alınmamalıdır. Sıradan bir oyuncak da çocuk ve anne-babanın birlikte oyunlarıyla eğitici hale getirilebilir.
- Okul öncesi çocuğunun koordinasyonu son derece sınırlı olduğundan bildiklerini oyuna çevirirken heyecanlanır, telaşlanır. Bu nedenle anne-babalar oyuncakları, çocukların kullanma yeteneklerine bağlı olarak seçmelidirler.
- Oyuncaklar ve oyun malzemeleri çocukların zihinsel ve bedensel gelişimlerini de sağlayacaklarından özellikle yoğurma maddeleri olan kil, kum, su, plastik, tuz seramiği, kağıt hamuru çocukların oyunlarını zenginleştirmelerine önemli malzemelerdir.
- Sıvıyla doldurulmuş diş kaşıma halkaları diğer içinde su olabilen diğer oyuncakların sızıntısı olup olmadığı kontrol edilmelidir. Sıvıların hastalık bulaştırıcı olduğu bilinmektedir. Çocuk ağzına soktuğunda boyası çıkabilen kumaş oyuncakların boyaları tehlikeli olabilir.
- Çıngırak gibi oyuncakların içlerinin her an açılabilceği düşünülerek zararsız maddelerle doldurulmalıdır. (Şeker kristalleri gibi.)
- Bebek için tutulabilecek fakat yutamayacağı oyuncaklar seçilmelidir. Ufak yaştaki çocuklar renkleri tam olarak algılayamazlar. Bu nedenle pastel renklerden çok sarı, kırmızı, mavi, yeşil gibi etkileyici renkler üzerinde durulmalıdır.
- Çocukların yaşamında büyük bir oyun değeri olan fırlatılıp atılabilecek oyuncaklar unutulmamalıdır. Yumuşak toplar, bebekler ve hayvanlar idealdirler,
- Çocuğunuz için üzerine binip yürütebileceği tekerlekli oyuncaklar yararlıdır. Özellikle emekleme döneminde hareket imkanını genişletir.
- Ahşap malzemeden yapılmış oyuncaklar doğallığı, anlaşılabilir basit formlara uygunluğu, boya tutabilmesi, kolay tamir edilebilmesi gibi özellikleriyle okul öncesi için değerli bir malzemedir.
- Doldurma veya şişirme oyuncakları ve diğer büyük içi dolu oyuncakları bebeğiniz uyurken yatağında bırakmayın. Ağır olup bebeğin üzerine düşerek boğulmasına sebep olabilir.

- Kokulu oyuncaklar çocuklarda bir süre sonra alışkanlık ve uyuşukluk yaratmaktadır.
- Kumaş oyuncakların tüm düğme, boncuk, ip v.s. ufak cisimler sökülmelidir. Bebek tarafından kopartılıp vurulabilirler.
- Bebeklik döneminden sonra büyük, basit ve kolayca tutulabilecek oyuncaklar seçilmelidir. Büyük hafif tahta ve plastik bloklar idealdirler.
- Tahta, metal, plastik oyuncaklar alırken araba, tren, vagon tekerleklerinin veya sivri parçalarının kolayca çıkmaması için kontrol edilmelidir. Tahta oyuncaklar kıymiksız, kenarları yuvarlatılmış olmalı, birleştirme sırasında çivi kullanılmamalıdır.
- Boz-yap seçerken 5 yaşından küçük çocuklar için tahta olanları seçilmelidir. Resimli boz-yaplar, dominolar, zeka oyuncakları, eşleştirmeli oyuncaklar, resimli küpler gerekli eğitici oyuncaklardır,
- Tahta veya plastik bloklar, küpler çocukta oyun duygusunu uyandıran oyuncaklardır. Çeşitli kullanım olanakları vardır. Bunlar tüm tecrübe türlerinin oyunsal olarak canlandırılmasını sağlarlar. Gerçek bir cisme benzeyiş az hatta farkedilmez bile olsa çocuk, bir küpün ya da blokların birleşimini bir bina, araba veya trene benzetebilir.
- Resimli tombala, domino gibi oyunlar, kurallara uymada çocuğa yardımcı olurlar. 4 yaşından önce kullanımları uygun değildir.
- " Karton üzerinde oynanan oyunlar, strateji ve şans oyunları çocuklara kritik olmayan durumlarda arkadaşları ve büyükleri ile rekabet etme konusunda olanak tanır. Bu tür oyunlar saldırganlıkların oyun aracılığıyla giderilmesi için yararlı araçlardır.
- Numaralanmış ya da içi kuru boya ile çocuklara verilen resimli kitaplar yaratıcılığın gelişmesine engel olurlar,
- Mekanik oyuncaklar küçük çocuklar için yararlı değildir. Küçük bir çocuk mekanik oyuncuğun özelliklerini sadece seyreder. Kendisinin itebileceği tahta bir tren veya araba daha faydalı ve birden fazla oyuna imkan verebilir.
- Önemli güvenlik önemleri almadan çocuklara elektrikli tren gibi şehir cereyanından yararlanan elektrikli oyuncaklar verilmemelidir. Bu tür oyuncaklarla oynarken çocuğun elleri herhangi bir elektrik kaçağı tehlikesine karşı kuru olmalıdır (T.S.E. Çocuk Oyuncakları için Güvenlik Kuralları, 1987, s.3).
- Oyuncuğun motoru, hareket ettirici mekanizmaları dişli, kayış, yay v.s. parçalar dışında olan oyuncaklar alınmalı ya da üzerinde çocuğa zarar vermeyecek bir koruyucu olmalıdır.
- Oyuncakların üzerinde anne-baba için oyuncuğun nasıl sunulması gerektiği ve tehlikelerini belirten dikkat çekici, okunaklı uyarılar bulunmalıdır.

- Ahşaptan yapılmış oyuncak alırken küçük oyuncaklar için ıhlamur ya da gürgen ağacından imal edilmiş olanları, büyük oyuncaklar için de Çam ağacından yapılmış ve budak-sız olanları seçilmelidir Vernikli oyuncaklar ilerki yaşlarda ağacın dokusu ve doğallığını görmesi açısından faydalıdır.
- Ahşap oyuncaklarda; özellikle 5 yaşından küçük çocuklar için boyanmış, spreyleneş ve cilalanmış olan oyuncaklarda kullanılan boyaların içindeki kurşun oranı %1'i geçmediğı ya da zehirli olmadıkları ambalaj üzerinde belirtilmelidir.
- Kova, kürek, top gibi oyuncaklar sonsuz kullanım çeşitliliğı nedeniyle yaratıcı oyuncaklardır.
- Sallanan at alırken ileri-geri hareket ettiğinde arkaya devrilmesini engelleyecek koruyucuların ve tutunma yerlerinin olup-olmadığı kontrol edilmelidir.
- 3 yaşından küçük çocukların oyuncaklarında cam, metal, ahşap v.s. bükülmeyen malzemeden yapılmış parçalar bağlanmış ve tutturulmuş ise bu parçaların çocukların dişlerine temas etmemesine parmaklarının oyuncağına herhangi bir yerine sıkışmamasına dikkat edilmelidir.
- Kırılmış oyuncaklar atılmalı ya da onarılmalıdır.
- Çocuklara tehlikeli ve nasıl kullanılacağı açıklanmadan ok-yay, sapan verilmemelidir.
- Çocuğun üzerine bineceğı tekerlekli araçları almadan önce dengeleri, varsa fren tertibatları kontrol edilmelidir.
- Şaka oyuncakları denen ve kimyasal maddeler içeren oyuncaklar çocuklar için tehlike teşkil etmektedirler.
- Oyuncağına konulacağı yer çok önemlidir. Sandığa konulan ya da rafa kaldırılan bir oyuncak, kısa sürede unutulabilir. Çocuk bu raflara uzanamayabilir. Çocuğun oyuncağına rahatça alıp oynayabileceğı dolap ve raflar gereklidir. Üstten açılan oyuncak sandıklarının kapakları çocukların ellerine ve bacaklarına düşebilir.
- Etrafta elektrik direkleri ve yüksek gerilim hatları bulunabileceğinden uçurtmalar iletken olmayan bir iple uçurulmalıdır.
- Çocukların hiçbir zaman garaj, kapı girişlerinde veya merdiven kenarlarında oynamalarına veya oyuncaklarını buralarda bırakmalarına izin verilmemelidir.
- Oyuncak ve ambalajının üzerinde okunaklı ve bozulmayacak şekilde imalatçı (ithal ve yerli) firmanın ambalajın üzerinde yazılıp yazılmadığına adı, adresi tescilli markasının bulunup bulunmadığına dikkat edilmelidir.
- Ülkemizde henüz yeni yeni oluşmaya başlayan, oyuncak da T.S.E. markasının olmasına özen gösterilmelidir.

•Her oyuncağın üzerinde Anne-baba'ya göre oyuncağın nasıl sunulması gerektiği ve tehlikelerini belirten dikkat çekici, okunaklı ve Türkçe olarak yazılmış uyarlar bulunmalıdır.

Günümüz, çevredeki doğallığın giderek bozulduğu hızla yaşanan kentleşme süreci sonunda insanların ağaç, toprak, su ve benzeri doğal çevreden gittikçe uzak kaldıkları bir dönemdir. Hele büyük kentlerde apartmanlarda yaşayan çocukların doğal çevreyle olan ilişkileri ve doğal çevrede oynama imkanları son derece sınırlıdır. Bugün şehir hayatında çocukların yararlanabilecekleri oyun alanları, evlerin giderek azalan bahçeleri ve özel olarak yapılandırılmış çocuk parklarıdır

Her ne kadar son yıllarda bu konuda göze çarpan, özellikle belediyelerin çocuk parkı ve yeşil alan kazandırma çabaları varsa da hızla artan nüfus karşısında bu alanların yeterliliği, özellikle çocukların bu alanlardan yararlanma imkanları tartışmaya açık kalmaktadır.

Sonuç olarak denebilir ki büyük kentler için çocuk parkları ve yeşil alanlar nasıl bir ihtiyaç olarak görülüyorsa, çocuklarımızın kullandığı oyuncakların da özellikle okul öncesi dönemde doğal ve kaliteli malzemeden yapılması ayrı bir önem taşımaktadır. Çocuklarımızın yaratıcılığını artırmak, ruhsal ve bedensel gelişimine katkıda bulunmak istiyorsak eğitici oyuncaklara çok daha fazla önem vermeliyiz.

KAYNAKLAR

Arnold, A., **Çocuğunuz ve Oyun**, Çev: Rezzan Mahmudođlu, Ece Yayınlan, İstanbul 1987.

Gutes Spielzeug, **Kleines Handbuch für die Richtige Wahl**, Otto Maier Verlag, Ravensburg 1960.

Okta, A, "Okul Öncesinde Oyun ve Oyuncakları", **Pembe Bağcık Dergisi**, Gözlem yayıncılık 1988-89.

Razon, N,, "Okul Öncesi Dönemde Oyunağın Yeri ve Önemi", **YA-PA Okul Öncesi Eğitim Semineri Dergisi**, YA-PA Yayınları İstanbul 1984, sayı 1.